

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

ΑΝΟΙΚΤΑ ακαδημαϊκά
μαθήματα ΠΠ

ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Ενότητα 3: Πρωτοπορίες (Νταντά)

Άννα-Μαρίνα Κατσιγιάννη

Τμήμα Φιλολογίας

Σκοποί Ενότητας

Βασικός σκοπός της τρίτης διδακτικής ενότητας είναι η κατανόηση των βασικών αρχών και εκδηλώσεων του πρωτοποριακού κινήματος του ντανταϊσμού (dada).

Περιεχόμενα ενότητας

1. Ντανταϊσμός
2. Ντανταϊσμός και ζωγραφική
3. Ντανταϊσμός και κολάζ
4. Ντανταϊσμός και γλυπτική

Περιγραφή μαθήματος

Στην τρίτη διδακτική ενότητα εξετάζεται το πρωτοποριακό κίνημα του ντανταϊσμού (dada). Στη διάρκεια του μαθήματος θα παρουσιαστούν οι βασικές αρχές του ντανταϊσμού και οι ποικίλες εκδηλώσεις του στη λογοτεχνία, στη ζωγραφική, στην τέχνη του κολλάζ και στη γλυπτική.

Ντανταϊσμός

❖ Ντανταϊσμός (1915 Ζυρίχη – 1922)

- Νταντά: ονομασία εσκεμμένα **κενή νοήματος**, που αποσκοπούσε με τη διακωμώδηση και το παράλογο, το τυχαίο και την ενόραση, να καταστρέψει το παραδοσιακό για να επιστρέψει στην αυθεντική πραγματικότητα. Γι' αυτό οι ντανταϊστές στράφηκαν στην ανόθευτη τέχνη της Αφρικής, **αντιδρώντας εντελώς στον ορθολογισμό**.
- Το όνομα Νταντά το ανακάλυψαν ο Huelsenbeck, ο Ball ή ο Tzara σε ένα γαλλο- γερμανικό λεξικό.

Ντανταϊσμός

Πηγή: <http://www.wikiart.org/en/max-ernst/birds-also-birds-fish-snake-and-scarecrow#supersized-artistPaintings-234135>

Ντανταϊσμός

Κύριοι εκπρόσωποί του:

- Tristan Tzara,
- Richard Huelsenbeck,
- Hugo Ball,
- Raoul Hausmann,
- Georg Grosz,
- Johanes Baargeld,
- Johanes Baader και
- Max Ernst.

Πηγή: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%BF:Max_Ernst-OedipusRex.jpg

Ντανταϊσμός

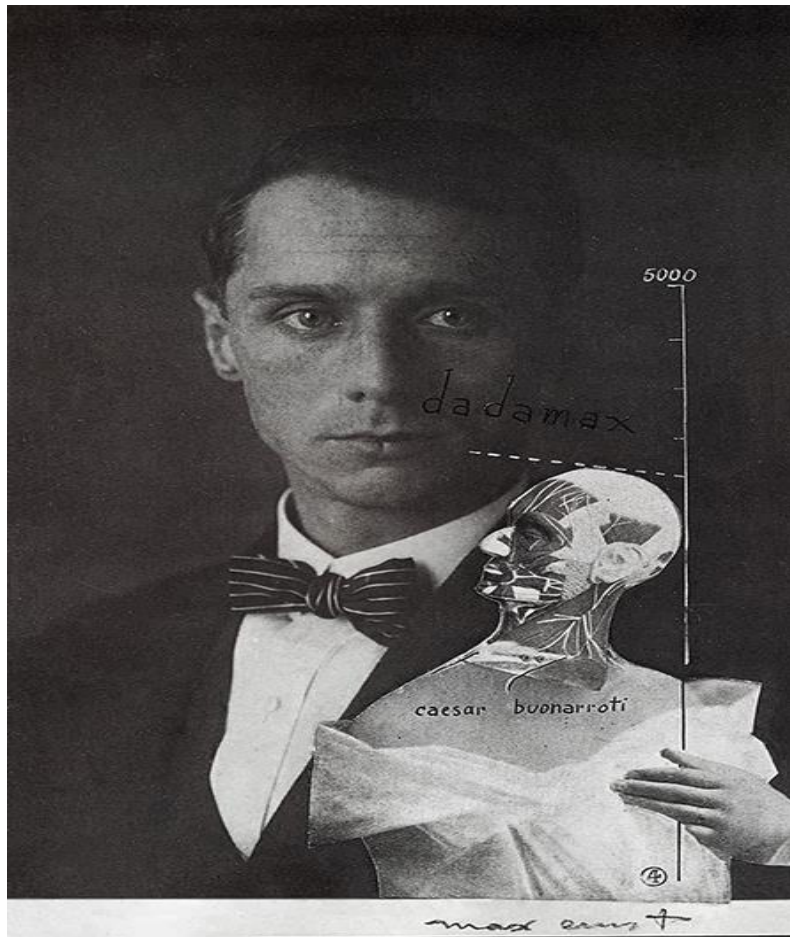
ΤΡΙΣΤΑΝ ΤΖΑΡΑ

- Γεννήθηκε στη Ρουμανία, το 1896.
- Συνιδρυτής του Νταντά στη Ζυρίχη, 1916.
- Εκδότης των περιοδικών *Cabaret Voltaire* και *DADA*.
- Συνιδρυτής του Νταντά στο Παρίσι.
- Αργότερα συνεργάστηκε με τους υπερρεαλιστές.
- Πέθανε στο Παρίσι, το 1963.

Πηγή: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Retrato_de_Tristan_Tzara_\(Robert_Delaunay\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Retrato_de_Tristan_Tzara_(Robert_Delaunay).jpg)

Ντανταϊσμός

Πηγή: https://en.wikipedia.org/wiki/File:Max_Ernst,_Punching_Ball_ou_l%27Immortalit%C3%A9_de_Buonarroti,_photomontage,_gouache,_et_encre_sur_photographie.jpg

Πηγή: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hugoball.jpg>

Ντανταϊσμός

Πηγή:
<https://en.wikipedia.org/wiki/File:RaoulHausmann.jpg>

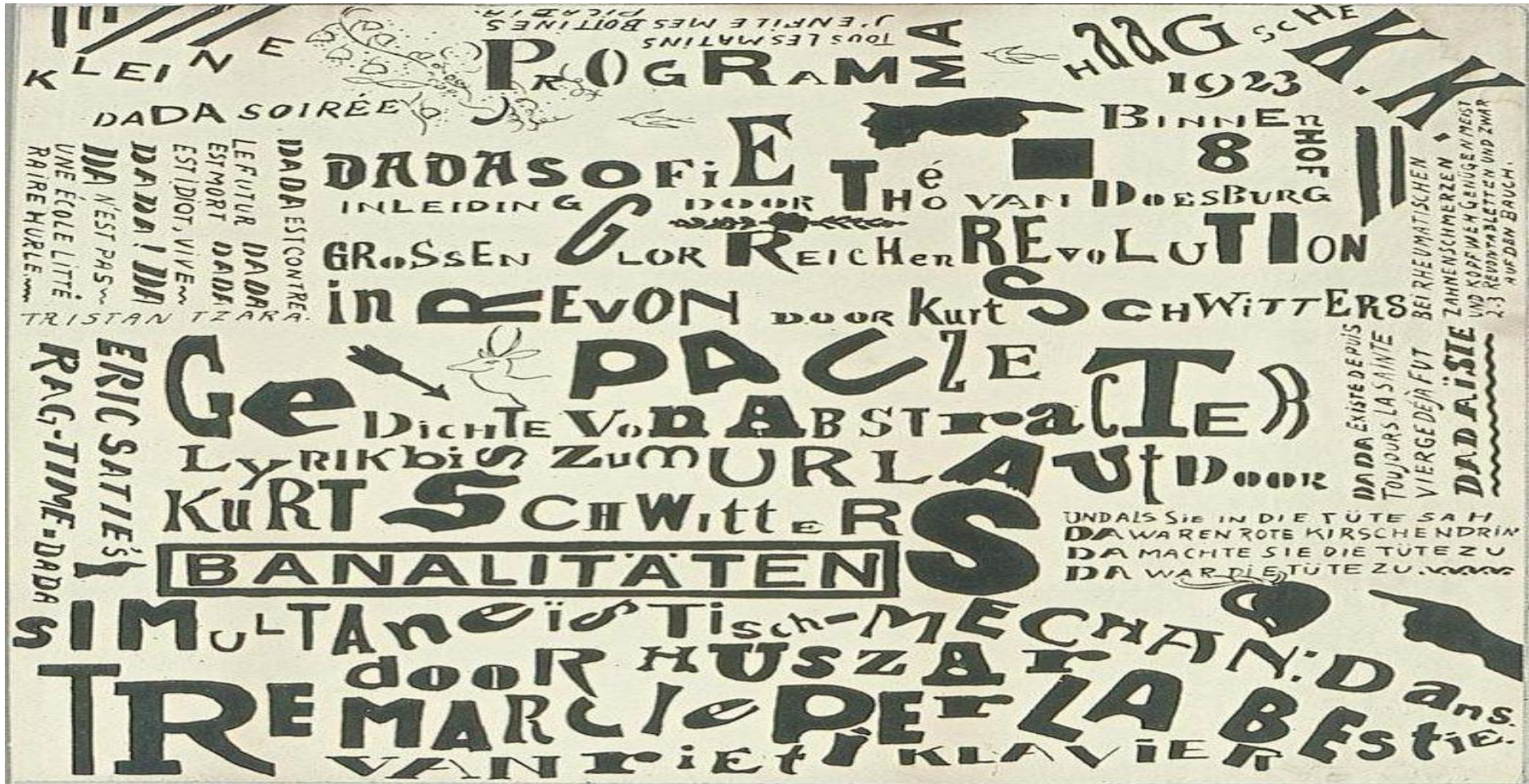

Πηγή:
<https://en.wikipedia.org/wiki/File:GeorgeGrosz.jpg>

Ντανταϊσμός

- Το νταντά αποδοκιμάζει την ιδέα των επίσημων κινημάτων. Περικλείει τις **αντιφάσεις** μιας γενιάς που γεννήθηκε σε περίοδο καλλιτεχνικής επανάστασης και ωρίμασε στη σκιά του πολέμου.
- Η τακτική του **αιφνιδιασμού**, η σταθερή προσφυγή στην πολεμική, τα πειράματα με «μουσική ήχου» και «ταυτόχρονη ποίηση», που χαρακτήριζαν τους ντανταϊστές, είχαν τις ρίζες τους σε κινήματα, όπως ο κυβισμός, ο φουτουρισμός, ο ακτινισμός, κ.ά.

Ντανταϊσμός

Πηγή: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Theo_van_Doesburg_kleine_Dada_soir%C3%A9e.jpg

Ντανταϊσμός

- Ο Ντανταϊσμός εμφανίστηκε σε μια περίοδο που ο κόσμος **είχε χάσει τη βεβαιότητα και την πίστη του στις απόλυτες αξίες.**
- **Αμφισβήτησε** τις υπάρχουσες ιδέες για την τέχνη, την ποίηση και τη μουσική και εξέφρασε την προτίμησή του σε μια πλήρη αταξία.
- **Διακωμώδησε** την αντίληψη για καθιερωμένες δομές στην κοινωνία, όπως και την ιδέα της παράδοσης στην τέχνη.
- **Θεωρούσε** ότι δεν έπρεπε να υπάρξουν άλλα αριστουργήματα στην τέχνη, γιατί μια τέτοια θεώρηση του παρελθόντος συνεπαγόταν ένα στατικό σύστημα αξιών.

Ντανταϊσμός

- Μην εμπιστευόσαστε το Νταντά. Το Νταντά είναι τα πάντα. Το Νταντά αμφιβάλλει για τα πάντα. Αλλά οι πραγματικοί Νταντά είναι εναντίον του ΝΤΑΝΤΑ.

Tristan Tzara

Πηγή: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Tzara_by_Tihanyi.jpg

Ντανταϊσμός

- Η **επιφανειακή έλλειψη αξιών** του Νταντά και η άρνησή του να αναγνωρίσει όρους, όπως το «καλό» και το «κακό», ήταν ο αντικατοπτρισμός μιας εποχής που αφενός δεν έδειχνε καμιάν αποδοχή στα παλιά δόγματα, αφετέρου είχε και η ίδια αποτύχει να ανακαλύψει μια καινούργια πίστη.
- Οι ντανταϊστές ήθελαν να συλλάβουν τη **«γλώσσα του φωτός»**. Να χρησιμοποιήσουν, δηλαδή, τη δημιουργική ικανότητα της γλώσσας όταν αυτή είναι απαλλαγμένη από τα δεσμά της καθημερινής έννοιας. Σύμφωνα με τον Hugo Ball θα έπρεπε να υπάρχει μέριμνα μόνο για τα βασικά στοιχεία της γλώσσας: ήχο, τόνο, ρυθμό.

Ντανταϊσμός

- Δημιούργησαν ποιήματα με λέξεις που έβγαζαν από ένα καπέλο, εισήγαγαν στα κείμενά τους τμήματα που περιείχαν απλώς ρυθμικούς θορύβους και συνέχισαν την παράδοση των φουτουριστών απαγγέλλοντας **«ταυτόχρονα ή συγχρονικά ποιήματα»**. Η μέθοδος αυτή είχε στόχο την ανάδειξη της αξίας της ανθρώπινης φωνής. «Το φωνητικό όργανο αναπαριστά την ψυχή του ατόμου, καθώς πλανιέται περιστοιχιζόμενη από υπερφυσικούς συντρόφους. Οι θόρυβοι αναπαριστούν τις άναρθρες, ανεξέλεγκτες και τελικά αποφασιστικές δυνάμεις που συνιστούν το υπόβαθρο.»

Ντανταϊσμός

- Με παρεμφερή συλλογισμό προσέγγιζαν και τη συμβατική μουσική. Η δυσπιστία τους προέκυψε από την τακτοποιημένη μορφή και αρμονία της μουσικής, η οποία λειτουργεί βάσει κανόνων. Οι ντανταϊστές προτιμούσαν τη «μουσική του θορύβου». **Ο θορυβισμός** (bruitisme) αντικατόπτριζε την πίστη τους στη ρευστότητα, την έλλειψη τάξης και την αντίφαση. Δημιουργούσαν άγριες κακοφωνίες για να μεταδώσουν, μέσω του ήχου, μια αίσθηση της πολλαπλότητας της **ταυτόχρονης εμπειρίας** που ήταν η ουσία της ζωής.

Ντανταϊσμός

ΠΩΣ ΝΑ ΦΤΙΑΧΝΕΤΕ ΕΝΑ ΝΤΑΝΤΑΪΣΤΙΚΟ ΠΟΙΗΜΑ

Πάρτε μια εφημερίδα.

Πάρτε ένα ψαλίδι.

Διαλέξτε από την εφημερίδα ένα άρθρο στο μέγεθος του ποιήματος που θέλετε να κάνετε.

Κόψτε με το ψαλίδι το άρθρο.

Κατόπιν κόψτε προσεκτικά τις λέξεις που αποτελούν το άρθρο και βάλτε τις μέσα σε μια τσάντα.

Ταρακουνήστε μαλακά την τσάντα.

Κατόπιν αρχίστε να βγάζετε από την τσάντα τη μια λέξη μετά την άλλη.

Αντιγράψτε τις ευσυνείδητα με τη σειρά που βγήκαν από την τσάντα.

Το ποίημα θα σας μοιάζει.

Και να που γίνατε ένας άπειρα πρωτότυπος συγγραφέας με μια χαριτωμένη ευαισθησία, έστω κι αν δεν σας καταλαβαίνει το κοπάδι.

• Παράδειγμα:

«Όταν τα σκυλιά διασχίζουν τον αέρα μέσα σ' ένα διαμάντι σαν ιδέες και το συμπλήρωμα του μηνιγγιού δείχνει την ώρα του προγράμματος του ξυπνητηριού» (ο τίτλος είναι δικός μου).

οι τιμές είναι χθες κατάλληλες κατόπιν πίνακας / εκτιμούμε την εποχή του ονείρου των ματιών / πομπωδώς να απαγγέλλει τα ευαγγέλια είδος που πέφτει σε αφάνεια / ομάδα της αποθέωσης φανταστείτε είπε το μοιραίο εξουσία των χρωμάτων / γλυπτό φτερουγίζει την πραγματικότητα μια μαγεία / θεατής όλες οι προσπάθειές του όχι άλλο πια 10 με 12 / κατά τη διάρκεια της περιπλάνησης ανεμοθύελλα κατέρχεται η πίεση / καταστρώντας τους πολλούς μια γραμμή σάρκας πάνω σε μια τερατώδη συντριπτική σκηνή / να γιορτάσει αλλά οι 160 οπαδοί μέσα σε βήματα που τυποποιήθηκαν από την μαργαρίνη.

Ντανταϊσμός

- Το Νταντά ήθελε να συμφιλιώσει τον άνθρωπο με την **ελευθερία** του και τον **φυσικό κόσμο**, ιδίως σε μια περίοδο που ο φαινομενικός ορθολογισμός οδήγησε σε έναν καταστροφικό πόλεμο.
- Ήταν μια **αντίδραση στη μηχανιστική ερμηνεία του κόσμου** που ήθελε τον άνθρωπο να ελέγχει το σύμπαν μόνο με την προϋπόθεση να υποταχθεί στους μηχανισμούς της τάξης, της εξέλιξης και της επιστήμης.
- Επρόκειτο για μια **επίθεση κατά της λογικής**, η οποία κατά τον Bergson υπονομεύει τη διάνοια.

Ντανταϊσμός

- Η προκλητική διάθεση των ντανταϊστών αποτυπώνεται στην προσπάθειά τους να διαλύσουν όλες τις γνωστές μορφές τέχνης, διοργανώνοντας **αντικαλλιτεχνικές εκδηλώσεις**.
- Ο θορυβισμός, η σταθερή προσφυγή στην πολεμική, η τεχνική του αιφνιδιασμού τα πειράματα με «μουσική ήχου», το «ταυτόχρονο ποίημα», όπως και η χρήση προκλητικών μανιφέστων ήταν τεχνικές, τις οποίες το νταντά είχε δανειστεί από τον **φουτουρισμό**. **Μια βασική τους διαφορά έγκειται στο γεγονός ότι το νταντά δεν αντιμετωπίζει με ενθουσιασμό ούτε τον πόλεμο, ούτε τον τεχνικό πολιτισμό, όπως συμβαίνει με τον ιταλικό κυρίως φουτουρισμό.**
- Η καινοτομία και η σπουδαιότητα του Νταντά έγκειται στη διαβεβαίωση της καλλιτεχνικής ελευθερίας και στη ριζοσπαστική αναθεώρηση αξιών και μορφών. Τόνισε την ανάγκη για δημιουργικό σκεπτικισμό και ταύτισε την έννοια της δημιουργίας με αυτή της δράσης.

Ντανταϊσμός

- Ο **Duchamp** ταξίδεψε στη Νέα Υόρκη, όπου βρισκόταν και ο **Picabia**. Η Αμερική δεν είχε αναλάβει ποτέ την πρωτοπορία στην τέχνη ούτε και ήταν ενήμερη για τα ευρωπαϊκά καλλιτεχνικά δρώμενα, παρόλα αυτά χάρη στον πρωτοπόρο φωτογράφο **Alfred Stieglitz** ανταποκρίθηκε στο νέο κίνημα.
- Ο **Huelsbeck** μετέφερε της ιδέες του νταντά στη Γερμανία, η οποία κλονιζόταν από τον πόλεμο και τις πολιτικές διαμάχες· εκεί η επαναστατική διάθεση του νταντά απέκτησε πολιτικό χαρακτήρα. Η γερμανική παραλλαγή του νταντά έδωσε κάποια πρωτότυπα στοιχεία στον τύπο του οπτικοφωνητικού ποιήματος και την τεχνική του φωτομοντάζ.

Ντανταϊσμός

- Το νταντά στο Παρίσι συμπίπτει με την παρακμή του στη Ζυρίχη. Ο **Tzara** έφυγε από την Ελβετία και συνάντησε τον **Picabia** στη Γαλλία. Το νταντά του Παρισιού διέφερε από αυτό της Ζυρίχης. Το Παρίσι εξακολουθούσε να είναι βαθιά αφοσιωμένο στον μοντερνισμό που οι ντανταϊστές όλο και περισσότερο υπονόμευαν. Το νταντά του Παρισιού κατέρρευσε με ένα κύμα κατηγοριών, αφορισμών και παραιτήσεων.

Ντανταϊσμός

Το Νταντά στη Νέα Υόρκη

- Picabia
- Marcel Duchamp
- Edgar Varèse
- Jean Crotti
- Man Ray

Πηγή: https://en.wikipedia.org/wiki/File:Picabia_Hera_2.JPG

Ντανταϊσμός

Cabaret Voltaire

Ζυρίχη, Φεβρουάριος 1916

- Tristan Tzara, Marcel Janco (Ρουμανία)
- Jean Arp, Francis Picabia (Γαλλία)
- Hugo Ball, Richard Huelsenbeck, Emmy Hennings, Hans Richter (Γερμανία)
- Walter Sterner (Αυστρία)
- Marcel Slodki (Ουκρανία)
- Sophie Tauber (Ελβετία)

<http://www.youtube.com/watch?v=fkl92oV1kMc>

Ντανταϊσμός

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Πιετά ή επανάσταση τη νύχτα

- **Max Ernst**

Ένας από τους σημαντικότερους καλλιτέχνες του ντανταϊστικού και μετέπειτα υπερρεαλιστικού κινήματος. Σε μια παραλλαγή της σκηνής της Παναγίας με τον Χριστό ο Ερνστ απεικονίζεται στην αγκαλιά του πατέρα (με ένα σχεδόν υπνωτισμένο βλέμμα) του αντικατοπτρίζοντας τον καταπιεστικό και αυταρχικό του χαρακτήρα, την απόρριψη που έχει δεχτεί και την ταραχώδη σχέση τους. Το έργο αποτελεί παράλληλα ένα σχόλιο κατά της θρησκείας.

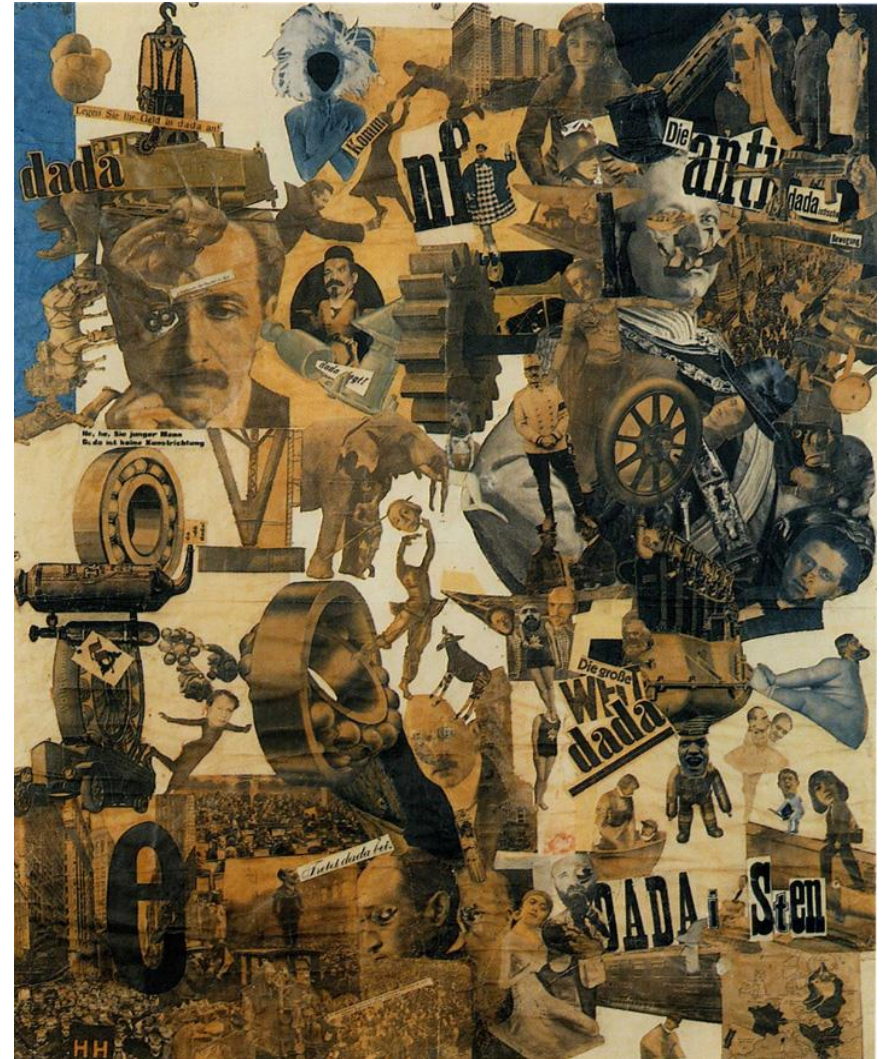
Πηγή:

<https://en.wikipedia.org/wiki/File:PietaorRevolutionbyNight.jpg>

Ντανταϊσμός

ΚΟΛΛΑΖ

- HANNAH HÖCH

Πηγή:

https://en.wikipedia.org/wiki/File:Hoch-Cut_With_the_Kitchen_Knife.jpg

Ντανταϊσμός

ΓΛΥΠΤΙΚΗ

Πηγή: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C111/62/475,1805/>

Μαρσέλ Ντυσάν

- Με το έργο του άνοιξε πολλούς νέους δρόμους καλλιτεχνικής έρευνας· ακόμη οι δυνατότητές τους δεν έχουν εξαντληθεί.
- Η *Ρόδα ποδηλάτου* είναι το πρώτο έργο ready made που δημιούργησε ο Ντυσάν.
- Δύο μαζικής παραγωγής αντικείμενα, ένα σκαμνί κουζίνας στηρίζει μια ρόδα από ποδήλατο. Αποξενωμένα από το καθημερινό τους περιβάλλον, ξαφνιάζουν στην καινούρια θέση τους: έγιναν τέχνη. Ο Ντυσάν αποσπά ένα συνηθισμένο αντικείμενο από την καθημερινή του χρήση, το τοποθετεί με τέτοιο τρόπο ώστε να χαθεί η χρηστική του λειτουργικότητα, βάζοντάς του νέο τίτλο και παρουσιάζοντάς το από νέα οπτική γωνία, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται νέες σκέψεις για το αντικείμενο αυτό. Ο θεατής βρίσκεται μπροστά στο ορατό στοιχείο μιας ιδέας. Δεν αναλύει κανείς αισθητικά τη ρόδα του ποδηλάτου, αλλά την πρόθεση, τη χειρονομία, τη διαδικασία της σκέψης του καλλιτέχνη.
- Παρόλα αυτά ο Ντυσάν επέμενε ότι το έργο αυτό δεν το δημιούργησε με αισθητικό κίνητρο. Μάλλον το έφτιαξε από "αναισθησία" τόνιζε.
- Η υπόθεση του γούστου αφορούσε τη δυτική κοινωνία και τον πολιτισμό της, που για τους ντανταϊστές είχε χρεοκοπήσει.

Η ρόδα του ποδηλάτου

Ντανταϊσμός

- Το πιο χαρακτηριστικό έργο του Ντυσάν είναι η έκθεση της λεκάνης της τουαλέτας που εκτίθεται ως καλλιτεχνικό αντικείμενο συνδέοντας την τέχνη με την παράγωγή.

Πηγή:

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Duchamp_Fontaine.jpg

Ντανταϊσμός

Βιβλιογραφία

- C.W.E. Bigsby, *Νταντά και σουρρεαλισμός· η γλώσσα της κριτικής*, μετάφρ. Ελένη Μοσχονά, Αθήνα, Ερμής, 1972.
- Τριστάν Τζαρά, *Μανιφέστα του ντανταϊσμού*, Αθήνα, Αιγόκερως, 1980.
- Dietmar Elger, *Dadaïsme*, Paris, Taschen, 2004.
- «Αφιερώματα: Μ. Αναγνωστάκης, Ντανταϊσμός – 90 χρόνια», *Ομπρέλα*, τχ. 74 (Σεπτέμβριος – Νοέμβριος 2006).

Τέλος Ενότητας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Πανεπιστήμιο Πατρών, Άννα-Μαρίνα Κατσιγιάννη, Τίτλος μαθήματος: «Πρωτοπορίες στην ευρωπαϊκή λογοτεχνία και στην τέχνη του 20^{ού} αιώνα. Ενότητα 3: Πρωτοπορίες (Νταντά)».

Έκδοση: 1.0. Πάτρα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:

<https://eclass.upatras.gr/courses/LIT1853/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει) μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Πατρών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «**Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση**» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

